

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ และประเพณีปอยส่างลอง

ประเพณีปอยส่างลอง

ที่มา: <https://mgronline.com/travel/detail/962000033228>

ธิตินัดดา จินาจันทร์

นักวิจัย

ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมตัวเขียนคดีชนวิทยาลัยล้านนา

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

: ไทใหญ่

ประวัติความเป็นมา และพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ใช้ภาษาในตระกูลภาษาไท-กะได มีถิ่นที่อยู่อยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน โดยตั้งชุมชนกระจายกันไปนับตั้งแต่มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ถิ่นกำเนิดของชาวไทใหญ่ตั้งอยู่ที่รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ประกอบด้วยเมืองไทใหญ่จำนวนมาก เช่น เมืองแสนหวี เมืองสีป้อ เมืองน้ำคำ เมืองปั่น เมืองนาย เมืองยองห้วย เมืองตองจี เป็นต้น และนอกเหนือจากพื้นที่ในรัฐฉานแล้ว ชาวไทใหญ่ยังกระจัดกระจายอาศัยอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ประเทศจีน ประเทศอินเดีย ประเทศลาว และในประเทศไทยนั้น ชาวไทใหญ่อาศัยอยู่จำนวนมากในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีตำนานของเมืองแม่ฮ่องสอนได้เล่าขานเกี่ยวกับการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ดังนี้

ในปีพ.ศ. 2374 เชียงใหม่ ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของสยามมีพระเจ้ามโหตรประเทศเป็นเจ้าผู้ครองนคร ได้บัญชาให้ *เจ้าแก้วเมืองมา* เป็นแม่กองนำไพร่พลนำช้างต่อและควาญช้างไปสำรวจความเป็นไปของชายแดนด้านตะวันตกซึ่งเป็นบริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน และจับช้างป่ามาฝึกสอนใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาได้นำขบวนช้างต่อออกจากเชียงใหม่มุ่งหน้าไปยังทิศตะวันตกเฉียงเหนือซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านป่าที่ไม่มีผู้ใดปกครองดูแล

ขบวนของเจ้าแก้วเมืองมาเดินทางไปถึงหมู่บ้านเวียงปาย และได้หยุดอยู่ชั่วเวลาหนึ่งก่อนจะเดินทางต่อไปทางทิศใต้ โดยลัดเลาะตามลำน้ำปายไปตามทางจนพบชุมชนเล็ก ๆ ที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ซึ่งบริเวณหมู่บ้านนั้นมีพื้นที่ราบว่างจำนวนมากเหมาะสมกับการตั้งเป็นหมู่บ้าน ด้วยติดกับลำน้ำปาย ดังนั้นเจ้าแก้วเมืองมาจึงได้รวบรวมชาวไทใหญ่ที่อยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ ให้มาอยู่รวมกัน และคัดเลือกนายบ้านที่มีชื่อเรียกตำแหน่งว่า “เหง” ซึ่งมีหน้าที่คล้ายกำนัน โดยได้คัดเลือกให้ นายพะกำหม่อง เป็นเหงคนแรกและให้ชื่อหมู่บ้านว่า *บ้านโปงหมู* เพราะในพื้นที่นั้นมีดินโปงอยู่เป็นจำนวนมาก โดยอยู่อย่างกระจัดกระจายและจะมีหมูป่าลงมากินดินโปงเป็นประจำ และเรียกเพี้ยนมาเป็น *บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน* ในปัจจุบัน

จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมา และพะกำหม่อง ได้เดินทางไปทางใต้จนถึงพื้นที่ที่เป็นตัวเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันนี้ พบว่า พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม เนื่องจากมีลำน้ำไหลขนาน เหมาะสำหรับการเป็นพื้นที่ในการฝึกสอนช้าง ดังนั้น เจ้าแก้วเมืองมาจึงได้ตั้งหมู่บ้านขึ้นในพื้นที่แห่งนี้ โดยเป็นหมู่บ้านของชาวไทใหญ่อีกแห่งหนึ่ง และได้ตั้ง แสนโกม บุตรชายของพะกำหม่อง เป็นผู้ใหญ่บ้านเพื่อปกครองดูแลลูกบ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า *แม่ฮ่องสอน* ซึ่งต่อมาได้เรียกเพี้ยนเป็น *แม่ฮ่องสอน* จนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2399 เกิดจลาจลในหัวเมืองไทฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน ทำให้ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2409 เกิดสงครามในหัวเมืองไทใหญ่ระหว่างเจ้าฟ้าเมืองนาย และเจ้าฟ้าโกหล่านแห่งเมืองหมอกใหม่ เมื่อเจ้าฟ้าโกหล่านสู้ไม่ได้ จึงได้หนีมาอาศัยอยู่กับแสนโกมที่บ้านแม่ฮ่องสอน พร้อมกับครอบครัว ซึ่งต่อมาเจ้านางเม็ยะ หลานสาวของเจ้าฟ้าโกหล่านที่ติดตามมาด้วยนั้นได้เป็นภรรยาของชานกะเล เจ้าเมืองคนแรกที่บ้านแม่ฮ่องสอน และปกครองเมืองต่ออีก 7 ปี หลังจากที่ชานกะเลถึงแก่กรรมไปในปี พ.ศ. 2427

: ไทใหญ่

เมื่อสยามปฏิรูประบอบการปกครอง จึงได้จัดระเบียบการปกครองใหม่โดยรวมเอาเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม และเมืองปายเข้าเป็นหน่วยการปกครองเดียวกันเรียกว่า บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริเวณพายัพเหนือ เมื่อสยามยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล และแบ่งเขตการปกครองออกเป็นจังหวัด บริเวณพายัพเหนือจึงถูกเปลี่ยนเป็น จังหวัดแม่ฮ่องสอน มาจนถึงปัจจุบัน (ธิตินัดดา มณีวรรณ และยุทธการ ชันชัย, 2552: น. 21-23) และจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้กลายเป็นถิ่นที่อยู่หลักของชาวไทใหญ่ในประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะสภาพภูมิประเทศที่มีเขตติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จึงมีการอพยพโยกย้ายของชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับตั้งแต่อดีต หรือแม้แต่ในปัจจุบันยังคงมีชาวไทใหญ่จากรัฐฉานที่อพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาในช่วงหลังจากทุกท้องถิ่นถูกรวมเข้าเป็นประเทศไทยแล้วนั้น จะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับสิทธิพลเมืองเหมือนกับกลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ก่อนหน้า โดยมักถูกเรียกว่า เป็นกลุ่ม “ไทนอก” หรือ “ไตนอก” และเรียกกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาเป็นเวลานาน ได้รับสิทธิพลเมืองเป็นประชาชนไทยอย่างสมบูรณ์แล้วว่า “ไทใน” หรือ “ไตใน” ซึ่งการเรียกไทนอกหรือไทในนั้น นักวิชาการหลายฝ่ายได้กังวลเกี่ยวกับการใช้คำเรียกนี้ เนื่องจากเป็นประเด็นอ่อนไหวในทางชาติพันธุ์สัมพันธ์ (สถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, 2559)

แม้จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่มีรากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน แต่เนื่องจากการเป็นพลเมืองของรัฐที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านการเมืองการปกครอง วิถีชีวิต และวัฒนธรรม จึงทำให้รายละเอียดของวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ทั้งสองกลุ่มทั้งไทในและไทนอกมีความแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ กล่าวคือ อาหารของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับอิทธิพลอาหารมาจากพม่า และได้ดัดแปลงมาเป็นอาหารไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเท่านั้น ดังนั้น วัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงไม่เหมือนกับวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ หรือแม้แต่วัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดง โดยชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับอิทธิพลศิลปะการแสดงจากวัฒนธรรมข้างเคียงมาผสมผสานจนกลายเป็นศิลปะการแสดงเฉพาะของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในขณะที่ชาวไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งเป็นชาวไทใหญ่นอกประเทศที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในฐานะของแรงงานข้ามชาติ หรือผู้ถือบัตรต่างด้าวจึงมีรายละเอียดของวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแตกต่างกันไป

นอกจากพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้ว ชาวไทใหญ่ได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในล้านนาอีกหลายพื้นที่ด้วยกัน โดยการเข้ามาของไทใหญ่ในล้านนานั้นเกิดขึ้นหลายระลอก เช่น ในช่วงการเกิดสงครามเชียงตุง (ปี พ.ศ. 2393-2393) สงครามกวาดล้างของพม่าในปี พ.ศ. 2484 ทำให้ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามาอยู่ในล้านนาเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ในช่วงที่สยามทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสหราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2398 ได้ส่งผลกระทบต่อล้านนาในหลายด้าน โดยประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่ง คือ การเข้ามาทำป่าไม้ของบริษัทอังกฤษ ทำให้ชาวพม่า และชาวไทใหญ่บางส่วนมารับเข้าทำป่าไม้ ส่งผลให้มีฐานะร่ำรวย และมั่นคง จึงได้ลงหลักปักฐานในล้านนา เกิดเป็นชุมชนต่าง ๆ และส่งต่อวัฒนธรรมไทใหญ่ให้กับหลาย ๆ พื้นที่ในล้านนามาจนถึงปัจจุบัน

วิถีชีวิตความเป็นอยู่

ชาวไทใหญ่มีชื่อเสียงในเรื่องการค้าทางไกล หรือพ่อค้าวัวต่าง มาตั้งแต่อดีต ซึ่งพ่อค้าวัวต่างเป็นการเดินทางค้าขายจากรัฐหนึ่งสู่รัฐอื่น ๆ ข้างเคียงด้วยขบวนวัวต่างที่เหล่าพ่อค้าพากันเดินทางเป็นขบวนใหญ่ ซึ่งในขณะที่พ่อค้าในแถบล้านนาจะใช้วัวเป็นพาหนะ แต่กลุ่มพ่อค้าจีนฮ่อจากยูนนานจะใช้ม้า ลา หรือ ล่อ เป็นพาหนะ ซึ่งการเดินทางของพ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่จะเดินทางค้าขายไปถึงเขตยูนนานลงมาถึงล้านนา (วารสาร เรื่องศรี, 2564: น. 69-71) ด้วยอาชีพที่เป็นพ่อค้าวัวต่าง จึงทำให้คนไทใหญ่หรือที่เรียกกันในล้านนาว่า “เงี้ยว” นั้น มีภาพจำว่า เป็นคนที่ฉลาดแกมโกง เจ้าเล่ห์ และไม่ควรถูกคบหา (ธิดินัดดา จินาจันทร์ และ วราภา เลหาพิชญแสง, 2547: น. 223)

การค้าทางไกลของพ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่นั้นเกิดขึ้นเพราะความจำเป็น เนื่องจากถิ่นฐานที่ชาวไทใหญ่พำนักอาศัยอยู่นั้นเป็นพื้นที่สูง มีพื้นที่ในการทำการเกษตรจำกัด จึงทำให้ไม่สามารถผลิตข้าวปลาอาหารให้เพียงพอแก่คนในพื้นที่ จึงต้องออกเดินทางค้าขายเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็น โดยจุดหมายสำคัญอยู่ที่ดินแดนล้านนาที่มีพื้นที่เพาะปลูกกว้างใหญ่ไพศาล จึงทำให้เกิดขบวนพ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่ เพื่อนำสินค้าจากพื้นที่ของตนไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าจำเป็นอื่น ๆ ในล้านนา และเมืองรายทาง

สินค้าที่พ่อค้าวัวต่างชาวไทใหญ่นำไปจำหน่าย และแลกเปลี่ยน คือ อัญมณี ทองคำ และขมเม็ดเรียง รวมถึงการนำพาสไปขายด้วย โดยจะนำสินค้าหรือพาสเหล่านี้ไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ในล้านนา เช่น ข้าวสาร ปลาแห้ง หรือสินค้าอื่น ๆ ที่ขาดแคลนในดินแดนไทใหญ่ (ลัดดาวัลย์ แซ่เซียว, 2551)

ปัจจุบันชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพอื่น ๆ เช่น ข้าราชการ พนักงานบริษัท ค้าขาย และรับจ้าง เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่ในล้านนา

วัฒนธรรมด้านภาษา

ภาษาและอักษรไทใหญ่

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่มีวัฒนธรรมภาษาทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ภาษาไทใหญ่ถูกจัดอยู่ในตระกูลภาษาไท กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ ภาษาไทใหญ่ที่ใช้พูดในรัฐฉานมีภาษาถิ่นย่อย 3 ภาษาถิ่น ได้แก่ ภาษาถิ่นฉานเหนือ อยู่ในเมืองลำเสี้ยว ภาษาถิ่นฉานใต้ อยู่ในเมืองตองจี และภาษาถิ่นฉานตะวันออก อยู่ในเมืองเชียงตุง นอกจากนี้ ภาษาไทใหญ่ในประเทศไทยยังมีสำเนียงถิ่นย่อยตามพื้นที่ เช่น แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่

ลักษณะสำคัญของการออกเสียงภาษาไทใหญ่ คือ ชาวไทใหญ่ไม่สามารถออกเสียง ด บ และ ฝ / ฟ ได้ เพราะไม่มีเสียงพยัญชนะเหล่านี้ ชาวไทใหญ่จึงออกเสียง ด เป็น ล เช่น ดาว ออกเสียงเป็น หลาว เตือน ออกเสียงเป็น เหลิน บัตร ออกเสียงเป็น หวัด บาท ออกเสียง หวาด และ ฟ้า ออกเสียงเป็น ฟ้ำ เป็นต้น ส่วนเสียงสระนั้น ภาษาไทใหญ่ไม่มีเสียง เอีย เอือ และ อัว โดยเสียงสระเอียจะออกเสียงเป็น เอ เช่น เมีย จะออกเสียงว่า เม เสียงสระเอือจะออกเสียงเป็น เออ เช่น เสือ ออกเสียงเป็น เสอ และเสียงสระ อัว จะออกเสียงเป็น โอ เช่น ผัว ออกเสียงเป็น โผ และ ตัว จะออกเสียงเป็น โต คล้ายกับภาษาไทลื้อ และภาษาไทซิ่น

สำหรับภาษาเขียนนั้น ชาวไทใหญ่อักขรไทใหญ่ในการบันทึก เรียกว่า ลี๋ก ซึ่งคำว่า ลี๋ก มีหลายความหมาย เช่น ตัวอักษร ภาษา หรือหนังสือ อักขรไทใหญ่ในปัจจุบันมีลักษณะกลมมนคล้ายอักษรพม่า และอักษรธรรมล้านนา แต่มีความแตกต่างในรายละเอียด และไวยากรณ์ ซึ่งมีทฤษฎีที่กล่าวถึงที่มาของอักขรไทใหญ่หลายทฤษฎีด้วยกัน เช่น บ้างว่ารับอิทธิพลมาจากอักษรพม่า บ้างว่ามีต้นกำเนิดมาจากอักษรเทวนาครี แต่ รองศาสตราจารย์ เรณู วิชาศิลป์ ผู้เชี่ยวชาญอักขรไท ให้ความเห็นว่า อักขรไทใหญ่รับเอารูปแบบของอักษรมอญโบราณมาพร้อม ๆ กับที่พม่า และล้านนารับเอาอิทธิพลอักษรมอญโบราณมาสร้างเป็นอักษรของตนเช่นกัน แต่เดิมอักขรไทใหญ่อาจจะมีลักษณะยาว และมีเหลี่ยมเหมือนอักษรมอญโบราณ แต่ต่อมาเมื่อรับอิทธิพลอักษรพม่าเข้ามาจึงตัดแปลงให้มีลักษณะกลมมนมากขึ้น เพราะอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพม่า

อักขรไทใหญ่โบราณมีตัวอักษรไม่ครบตามเสียงพูดและไม่มีรูปวรรณยุกต์กำกับ ทำให้คนที่ไม่ได้บวชเรียน ไม่สามารถอ่านได้ หรือแม้แต่ข้าราชการในปัจจุบันเมื่ออ่านเอกสารอักขรไทใหญ่โบราณ จะต้องคาดเดาความหมายตามบริบทข้างเคียง ด้วยเหตุนี้ชาวไทใหญ่ในพม่าและจีนจึงได้ปรับปรุงระบบการเขียนภาษาไทใหญ่ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจสามารถอ่านภาษาไทใหญ่ได้ เช่น รัฐบาลท้องถิ่นของจีนสนับสนุนให้นำเอาวรรณกรรมไทใหญ่โบราณมาพิมพ์ด้วยระบบการเขียนใหม่ ในรัฐฉานมีการจัดพิมพ์แบบเรียนไทใหญ่ที่เรียกว่า ลี๋กไทหัวเสือ ออกเสียงว่า “ลี๋กไตโหเสอ” คือ หนังสือแบบเรียนอักขรไทใหญ่ระบบใหม่ เพื่อให้เยาวชนไทใหญ่ได้เรียน

สำหรับกลุ่มชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น เยาวชนรุ่นใหม่มีจำนวนน้อยที่สามารถอ่านเขียนอักขรไทใหญ่ได้ไม่ต่างจากคนล้านนาหรือคนเมืองที่มีเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถอ่านเขียนอักษรธรรมล้านนาได้ แต่วัดไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเชียงใหม่จะเป็นแหล่งเก็บรวบรวมเอกสารโบราณสำหรับนักวิชาการ และนักศึกษาที่ต้องการศึกษาภาษาไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี

เอกสารโบราณไทใหญ่

ในขณะที่เอกสารโบราณของชาวไทยวนหรือชาวล้านนาจะเป็นใบลาน แต่เอกสารโบราณของชาวไทใหญ่จะเป็นกระดาษที่ผลิตมาจากเปลือกต้นสา หรือหน่อไม้ เหมือนที่ชาวไทยวนเรียกว่า พับสา แต่ในภาษาไทใหญ่เรียกเอกสารประเภทนี้ว่า “เจ้” หมายถึง กระดาษ หากทำมาจากเปลือกไม้สา จะเรียกว่า “เจ้สา” หากผลิตมาจากหน่อไม้ไผ่จะเรียกว่า “เจ้หน่อ” หรือ “เจ้ไม้ซาง” โดยนำกระดาษมาพับทบเป็นเล่ม เรียกว่า “พับทบ” และเมื่อนำมาซ้อนกันแล้วเย็บเป็นเล่ม จะเรียกว่า “พับผืน” ซึ่งใช้กันในกลุ่มชาวไทใหญ่เป็นปกติ ส่วนใบลานนั้น มีใช้จารบ้างแต่มีจำนวนน้อย

เครื่องมือที่ใช้เขียนอักขรไทใหญ่ลงบนเจ้ เรียกว่า “กำ” ออกเสียงว่า “กำ” ทำมาจากวัสดุหลายประเภท โดยมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปตามประเภทของวัสดุ เช่น หากใช้ก้านกูดมาเป็นเครื่องมือใช้เขียน จะเรียกว่า กำกูด หากใช้ก้านอ้อ จะเรียกว่า กำก้านอ้อ และสำหรับเหล็กจารที่ใช้จารบนใบลาน จะเรียกว่า กำเหล็ก ส่วนพู่กันที่ใช้เขียนอักขรไทเหนือ จะเรียกว่า กำปี เป็นต้น สำหรับหมึกที่ใช้เขียนบนเจ้ นิยมใช้สีต่าง ๆ เพื่อวาดรูปให้สวยงาม แต่ที่นิยมใช้ในการบันทึกอักษร จะใช้หมึกสีดำ (เรณู วิชาศิลป์, ม.ป.ป)

คำเรียกชื่อชาวไทใหญ่

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ หรือ Shan เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เรียกตนเองว่า “ไท” ออกเสียงว่า “ไต” และจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ด้วยการเพิ่มคำขยายเข้าไปเป็น ไทโหลง หรือ ไตโหลง (ไทหลวง) ในขณะที่ชนชาติอื่นจะเรียกชาวไทใหญ่ ด้วยชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น พม่าเรียกว่า “ชาน” หรือ “ฉาน” ชาวคะฉิ่นเรียกว่า “อะซาม” ชาวปะหล่องและชาวว้าเรียกว่า “เซียม” ซึ่งทุกคำล้วนแต่มีที่มาจากคำว่า “สยาม” ตามข้อสันนิษฐานของจิตร ภูมิศักดิ์ (อิตินันดา มณีวรรณ และ ยุทธการ ชันชัย, 2552) และ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544) ส่วนคนล้านนามักเรียกชาวไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ซึ่งมีนัยของการดูหมิ่นชาติพันธุ์แฝงอยู่ด้วย ดังปรากฏในคำเรียกและสำนวนล้านนา เช่น “กินอย่างม่าน ทานอย่างเงี้ยว” เป็นต้น

ส่วนชาวจีนเรียกชาวไทใหญ่ในประเทศจีนตามลักษณะการแต่งกาย และรูปร่างลักษณะ เช่น “ปายยี” (พวกเสื้อขาว) “จินฉือ” (พวกพันทอง) “หยินฉือ” (พวกพันเงิน) “เฮยฉือ” (พวกพันดำ) ฯลฯ ส่วนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพม่าจะเรียกชาวไทใหญ่ในประเทศจีนว่า “ไทแซ่” (ไทจีน) ในขณะที่ชาวไทใหญ่ในประเทศจีนเรียกตนเองว่า “ไทเหนือ” หรือ “ไทเหนือ” โดยถือเอาแม่น้ำสาละวินเป็นเส้นแบ่ง อันหมายถึง ชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่เหนือแม่น้ำสาละวินขึ้นไป ส่วนชาวไทใหญ่ในประเทศจีน เรียกชาวไทใหญ่ในพม่าว่า “ไทไต” และยังคงเรียกชาวไทใหญ่แต่ละกลุ่มตามเมืองที่อาศัยอยู่ เช่น เรียกคนไทที่อาศัยในเมืองม่าวว่า “ไทม่าว” เรียกคนไทที่อาศัยในเมืองอื่น ๆ ว่า “ไทเมืองหล้า” “ไทเมืองวัน” “ไทเมืองซอน” เป็นต้น ส่วนชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่ว่า ไทอาหม ไทฟาเก ไทค้ายัง ฯลฯ เป็นต้น (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: น. 2-3)

สำหรับคนไทยในภาคกลางมีการรับรู้เกี่ยวกับชาวไทใหญ่มาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยปรากฏหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงในพระราชกำหนดเกล้า พ.ศ. 2042 และบันทึกของ เดอ ลา ลูร์แบร์ ได้ระบุในตอนหนึ่งที่ปรากฏการเรียกชาวไทใหญ่เมื่อครั้งที่มาเยือนกรุงศรีอยุธยาในช่วงปี พ.ศ. 2229 - 2231 ว่า

“...อนึ่ง ชาวสยามที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ เรียกตนเองว่าไทน้อยคือเซียมเล็ก ตามที่ข้าพเจ้าได้รับคำบอกเล่า ยังมีคนอีกพวกหนึ่งซึ่งป่าเถื่อนที่สุดเรียกกันว่าไทใหญ่ คือ เซียมใหญ่ อันเป็นพวกที่อาศัยอยู่ทางเขตเขาภาคเหนือ...” (สถาบันวิจัยสังคม, 2551: น. 1)

วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย

ชาวไทใหญ่มีวัฒนธรรมการทอผ้าเช่นเดียวกับชาวไทกลุ่มอื่น ๆ แต่เมื่อเทียบกันแล้วชาวไทใหญ่จะมีการทอผ้าน้อยกว่ากลุ่มชาวไทกลุ่มอื่นมาก อาจด้วยเหตุผลด้านภูมิประเทศและอาชีพที่ต้องเดินทางค้าขายอยู่เป็นประจำ จึงทำให้ชาวไทใหญ่มีโอกาสดูเดินทางไปยังถิ่นต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนสินค้าได้ง่าย จึงนิยมใช้วิธีการซื้อผ้าทอมาตัดเย็บมากกว่าการทอใช้เอง

การแต่งกายของผู้หญิงชาวไทใหญ่จะสวมเสื้อปิดที่ตัดเย็บมาจากผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม โดยมีลักษณะเป็นเสื้อคอกลม แขนยาว ตัวเสื้อสั้น และเอวลอย ซึ่งด้านหน้าของเสื้อจะมีسابเสื้อขนาดใหญ่ทบตรงอกเสื้อ กระดุมทำมาจากผ้าขมวดปมคล้ายกระดุมจีน ในปัจจุบันอาจจะใช้กระดุมแป๊กซ้อนด้านในแทน ส่วนผ้าซิ่นอาจจะใช้

: ไทใหญ่

ผ้าฝ้ายทอมือหรือผ้าทอจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่น เช่น ผ้าซิ่นไทลื้อ ผ้าซิ่นลุนตยาอฉิก (Luntaya - Acheiq) ผ้าแพรจีน เป็นต้น โดยนำผ้ามาต่อหัวซิ่น สำหรับนุ่งห่ม

การแต่งกายของผู้ชายชาวไทใหญ่นั้น นิยมสวมเสื้อแขนยาว คอกกลม ผ่าหน้า และติดกระดุมผ้า ที่ขมวดเป็นปมเช่นเดียวกับกระดุมจีน โดยคอเสื้อเป็นคอกกลมหรือคอตั้ง และเสื้อด้านหน้ามีกระเปาะเสื้อขนาดใหญ่ ทั้งสองข้าง ปกติแล้วมักจะสวมเสื้อยืดซ้อนด้านในอีกชั้นหนึ่ง สวมกางเกงขายาวตัวหลวมสีเดียวกันกับเสื้อ เรียกว่า โกว้นโห่งโย่ง หรือ โกว้นไต และโพกศีรษะด้วยผ้าโพกศีรษะผืนยาวสีขาวหรือสีชมพู หรืออาจจะใช้ผ้าขนหนูโพกศีรษะ แทนก็ได้ (สมปอง เพ็งจันทร์ และ สุทธิพันธ์ เहरา, 2551)

วัฒนธรรมด้านอาหาร

วัฒนธรรมด้านอาหารของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีลักษณะแตกต่างจากวัฒนธรรมอาหารของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อื่น โดยเฉพาะในรัฐฉาน เพราะชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับอิทธิพลจากอาหารพม่ามาผสมผสาน ในขณะที่ไทใหญ่ในพื้นที่อื่น ๆ โดยเฉพาะชาวไทนอกที่อพยพเข้ามาในช่วงหลัง หรือชาวไทใหญ่ในรัฐฉานจะไม่ยอมรับวัฒนธรรมพม่าเข้ามาปะปนด้วย เนื่องจากเหตุผลด้านความสัมพันธ์กับรัฐบาลทหารพม่าที่มีความขัดแย้งกันมาโดยตลอด

ชาวไทใหญ่จะนิยมรับประทานผักเป็นหลักเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ โดยผักที่นำมาปรุงเป็นอาหาร มักจะเป็นผักที่ปลูกในท้องถื่นและปลูกในบริเวณบ้าน รวมถึงการใช้ผักเป็นวัตถุดิบหลักในอาหารแต่ละชนิด ส่วนเนื้อสัตว์ที่นิยมรับประทานจะได้แก่ เนื้อหมู เนื้อไก่ และเนื้อปลา นอกจากนั้นชาวไทใหญ่นิยมใช้ ถั่วเน่าเป็นเครื่องปรุงหลัก จนเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า *ถั่วเน่า* คือ อุตลักษณ์สำคัญของอาหารไทใหญ่ ส่วนวิธีการปรุงอาหารของไทใหญ่มีหลายประเภท คล้ายกับการปรุงอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ เช่น การแกง การจ่อ การจี การต้ม การตำ การนึ่ง การปิ้ง การหมก การสะนาย การหลาม การหุง เป็นต้น ส่วนวิธีการปรุงบางประเภทจะสัมพันธ์กับความเชื่อของชาวไทใหญ่ เช่น การปรุงอาหารด้วยการอ่อง เช่น น้ำพริกอ่อง จะทำให้ผู้ที่รับประทานอาหารประสบกับความสำเร็จ มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ดังนั้น ในงานประเพณีสำคัญต่าง ๆ จึงต้องมีน้ำพริกอ่องหรืออาหารที่ปรุงด้วยการอ่องประกอบอยู่เสมอ (สุพรรณณี เรื่องสงค์ และอรพัช บวรรักษา, 2563: น. 165) เช่นเดียวกับการรับประทานลาบของชาวล้านนา หรือการรับประทานอาหารที่มีขนุนเป็นวัตถุดิบ และปรุงด้วยวิธีการตำหรือหุง จะทำให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ได้รับการเอื้อหนุนและหนุนนำให้ประสบแต่ความสุข ความโชคดี หรือการนำไขไก่มาคั่วหรืออุ้บ และนำไปเลี้ยงแขกในงานมงคล จะทำให้ผู้ที่รับประทานมีความเจริญงอกงาม เป็นต้น (สุพรรณณี เรื่องสงค์ และอรพัช บวรรักษา, 2563: น. 165-166)

สำหรับอาหาร และอาหารว่างไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะมีหลายชนิด เช่น อุ้บไก่ ซิ้นลุง ข่างปอง ข้าวแรมพินซึ่งเรียกว่า ถั่วพูย่า ถั่วพูจุ่น สำหรับขนมของไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอนที่มีชื่อเสียงมีหลายชนิด เช่น เปงมั่ง อาละหว่า อาละหว่าจุง ส่วยทะมิน ซึ่งเป็นขนมไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้รับอิทธิพลจากอาหารพม่า เพราะทั้งขนมอาละหว่า ส่วยทะมิน และเปงมั่ง เป็นขนมที่มีชื่อเสียงในกลุ่มมอญและพม่า โดยเฉพาะในทางใต้ของพม่า (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์ และคณะ, 2560)

: ไทใหญ่

ในส่วนขนมของไทใหญ่ อาจจะแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่ม คือ ขนมที่อยู่ในวัฒนธรรมไทแต่ดั้งเดิม และขนมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยขนมในวัฒนธรรมไทแต่ดั้งเดิมนั้นจะมีลักษณะร่วมคล้ายกับขนมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่น ๆ เช่น ข้าวมูนช่วย หรือขนมวง ข้าวมูนห่อ หรือขนมที่ทำจากแป้งข้าวเหนียวผสมน้ำอ้อย และถั่วลิสงห่อในใบตอง ข้าวแต่น เป็นต้น ส่วนขนมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้นจะมีหลากหลาย เพราะจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายแดนพม่า จึงทำให้เกิดการเลื่อนไหลและเคลื่อนย้ายของผู้คนเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่อดีต รวมถึงในพม่าก็เต็มไปด้วยความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมต่อกับอินเดียซึ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักร รวมถึงสามารถเชื่อมต่อไปถึงตอนใต้ของจีน ดังนั้น ชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่น ๆ จากทางเหนือมากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในล้านนา

ขนมอาละหว่า เปงมั่ง และส่วยทะมิน เป็นขนมที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อย่างชัดเจน โดยขนมอาละหว่านั้นเป็นขนมที่มีชื่อเสียงและมีชื่อเรียกหลากหลาย เช่น Halawa Haluva aluva halwa และ alva ซึ่งเป็นขนมที่มีต้นกำเนิดมาจากดินแดนตะวันออกกลาง สันนิษฐานว่า จะมีเส้นทางการส่งต่อวัฒนธรรมอาหารของขนมชนิดนี้ผ่านดินแดนหลากหลายจากตะวันออกกลาง ผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ประเทศจีน และอินเดีย โดยขนม Halva ในอินเดียนั้นจะผสมมะพร้าวและเครื่องปรุงอื่น ๆ เพิ่ม และเมื่อเข้ามาสู่ประเทศพม่า ได้กลายมาเป็นขนม Halawa ที่เป็นที่ยิยมในประเทศพม่าและในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่นเดียวกับขนมเปงมั่ง และส่วยทะมิน ซึ่งเป็นขนมของพม่าที่เป็นที่รู้จักดีในกลุ่มชาวมอญและพม่า เมื่อมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผ่านการค้า จึงทำให้ขนมเหล่านี้ถูกส่งต่อมาถึงชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และปรับมาสู่ขนมอาละหว่า เปงมั่ง และส่วยทะมิน (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์ และคณะ, 2560) ซึ่งขนมทั้งสามชนิดได้กลายมาเป็นขนมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวไปเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะต้องไม่พลาดที่จะลิ้มลอง และซื้อไปเป็นของฝาก

วัฒนธรรมความเชื่อ

ชาวไทใหญ่นับถือพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง จนมีสำนวนในภาษาล้านนาว่า “บ่ตีกินอย่างม่าน บ่ตีทานอย่างเงี้ยว” หมายถึง ชาวพม่าซึ่งคนล้านนาเรียกว่า ม่านนั้น มักจะกินอย่างมูมมาม และกินมากเกินไป เช่นเดียวกับชาวไทใหญ่ที่มักจะทำบุญมากจนเกินไป จึงไม่ควรกระทำดังเช่นคนพม่าและคนไทใหญ่ ดังนั้นพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อย่างยิ่ง ไม่ว่าจะด้านโลกทัศน์ วิถีชีวิตประจำวัน วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ ซึ่งความเชื่อในพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่นั้นจะมีความเชื่อด้านโหราศาสตร์ผสมอยู่ด้วย (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์ และ นันทชญา มหาพันธ์, 2560: น. 48)

ความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่

ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่มีปัจจัยของการก่อกำเนิดและก่อรูปขึ้น 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) ความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ คือ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผีดี ผีร้าย ฯลฯ

9 | ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของภาคเหนือตอนบน : ไทใหญ่

2) ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน และพราหมณ์ - ฮินดูจากอินเดีย ซึ่งชาวไทใหญ่รับเอาอิทธิพลของปฏิทินระบบกานจือของจีนมาสร้างปฏิทินระบบวันหนไท และรับเอาความรู้ด้านดาราศาสตร์และโหราศาสตร์จากพราหมณ์ - ฮินดูมาอธิบายการแปรเปลี่ยนของธรรมชาติ ฤดูกาลที่สัมพันธ์กับการโคจรของดวงดาว และดวงอาทิตย์ จนกลายมาเป็นชุดความรู้ด้านโหราศาสตร์ของไทใหญ่ และ 3) ความเชื่อด้านโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ซึ่งไทใหญ่รับเอาพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมไทใหญ่อยู่หลายระลอกด้วยกัน โดยพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากกลุ่มชาวไทยวนจะเรียกว่า “เกิงโยน” หรือนิกายของไทยวน และพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากพม่าจะเรียกว่า “เกิงมาน” หรือนิกายของพม่า ซึ่งคณะสงฆ์ไทใหญ่เคยนับถือทั้งสองนิกายนี้ ก่อนที่จะถูกปฏิรูปให้มีแนวปฏิบัติเดียวกันในช่วงของการปฏิรูปการปกครองสงฆ์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย

โหราศาสตร์ไทใหญ่มองค้ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) คัมภีร์ คือ ตำรา แหล่งความรู้ด้านโหราศาสตร์ 2) ครูหรือผีครู ผู้ที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ ทั้งที่เป็นครูที่เป็นมนุษย์และครูที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพ 3) สล่า คือ ผู้ที่ศึกษาและและเชี่ยวชาญในด้านโหราศาสตร์ และ 4) ผู้ที่นำความรู้จากโหราศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านนี้ จึงทำให้ในทุก ๆ ปี ชาวไทใหญ่จะต้องพบสล่าเพื่อทำนายดวงชะตาในแต่ละปี เพื่อให้ชีวิตมีความสุข และราบรื่นตลอดทั้งปี อีกทั้งปฏิทินหนไทที่มีคำทำนายกำกับอยู่นั้น เป็นสิ่งที่กำหนดวิถีชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่ (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์ และ นันทชญา มหาจันทร์, 2560: น. 50-54)

ความเชื่อของชาวไทใหญ่เกี่ยวกับการสัก

ในอดีตผู้ชายชาวไทใหญ่ทุกคนจะต้องสักลวดลายตั้งแต่บริเวณหน้าท้องลงไปจนถึงขา บางคนอาจจะสักร่างกายส่วนบนด้วย คือ สักตั้งแต่เอวไปจนถึงศีรษะและแขน โดยมีความเชื่อและวัตถุประสงค์ในการสักหลายประการ เช่น สักเพื่อเข้าร่วมในสงคราม สักเพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ของชายชาวไทใหญ่ สักเพราะเป็นจารีตปฏิบัติที่สืบทอดกันต่อมา สักเพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม หรือสักเพราะเชื่อว่าการสักนั้นจะช่วยเสริมให้ตนเองมีความเจริญรุ่งเรืองในอาชีพการงาน (สายสม ธรรมธิ, 2538)

ในการสักนั้นจะควบคู่ไปกับการถือคาถาอาคม ดังนั้นเมื่อสักแล้วจะต้องปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อปฏิบัติหลายประการ เช่น ห้ามผิดลูกผิดเมียใคร ห้ามลอดใต้ราวตากผ้า ห้ามลอดใต้ถุนบ้าน ห้ามกินอาหารบางประเภทที่เชื่อว่าจะทำให้คาถาเสื่อมหรืออ่อนกำลัง เช่น พริกเขียว ผักปลัง ห้ามกินอาหารในงานศพ เป็นต้น

การสักอาจจะจำแนกได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ 1) การสักส่วนบน ได้แก่ การสักขาม คือการสักเพื่อความอยู่ยงคงกระพัน และการสักมหานิยม เพื่อให้เกิดความนิยม เสริมสิริมงคล และ 2) การสักส่วนล่าง คือ ตั้งแต่หน้าท้องลงไปถึงเท้า จะได้แก่ การสักขาม การสักมหานิยม การสักขาลาย เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ความเข้มแข็งของลูกผู้ชาย และการสักขามเขี้ยวหรือสักขามพิช เพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์มีพิษ งูเงี้ยว เขี้ยวขอต่าง ๆ (สายสม ธรรมธิ, 2538)

: ไทใหญ่

ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตของชาวไทใหญ่

ชาวไทใหญ่นับถือพระอุปคุตหรือที่เรียกว่า *พระบัวเข็ม* ซึ่งความเชื่อในการนับถือพระอุปคุตนี้ได้ส่งอิทธิพลมาถึงชาวไทยวนในล้านนา คือ คติความเชื่อเรื่องการตักบาตรเพ็งพุทธ ชาวไทใหญ่นับถือพระอุปคุต โดยเชื่อว่าพระอุปคุต คือ พระภิกษุรูปสำคัญรูปหนึ่งที่จำศีลภาวนาอยู่ที่สะดือทะเล เมื่อถึงวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ พระอุปคุตจะขึ้นมาจากสะดือทะเล และแปลงกายเป็นสามเณรเพื่อมาบิณฑบาตในเวลาเที่ยงคืน ด้วยเหตุนี้ ทุกวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ ชาวล้านนาจะเตรียมข้าวของอาหารแห้งเพื่อใส่บาตรพระภิกษุตั้งแต่เวลาเที่ยงคืนเป็นต้นไป

นอกจากนั้น พระอุปคุตยังส่งอิทธิพลต่อความเชื่อของชาวไทใหญ่และชาวล้านนาว่า เป็นผู้ที่มีฤทธิ์ปกปักษ์รักษา และคุ้มครองให้ปลอดภัย ด้วยเหตุนี้เวลาจะจัดงานฉลองหรืองานมงคลใด ๆ ชาวล้านนาจะทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุตมาคุ้มครองดูแลให้งานนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยพิธีอัญเชิญพระอุปคุตนั้นจะไปมุก่อนหินก้อนใดก้อนหนึ่งในแม่น้ำ โดยสมมติว่าเป็นพระอุปคุต จากนั้นจึงอัญเชิญไปประดิษฐานยังหิ้งหรือศาลเพียงตาเพื่อขอให้พระอุปคุตช่วยปกปักษ์รักษาคุ้มครองให้งานผ่านพ้นไปด้วยดี เมื่องานเสร็จสิ้นแล้วจึงจะทำพิธีอัญเชิญพระอุปคุตกลับสู่สะดือทะเล ด้วยการอัญเชิญก้อนหินที่สมมติว่าเป็นพระอุปคุตนั้นไปไว้ในแม่น้ำดังเดิม

ประเพณีพิธีกรรมสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์

ประเพณีปอยส่างลอง

ประเพณีปอยส่างลอง คือ ประเพณีการบวชนเณรของชาวไทใหญ่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเพณีปอยลูกแก้วของชาวล้านนา หรือการบวชลูกแก้วของชาวไทย โดยมีคติความเชื่อที่ปรากฏในรูปแบบและรายละเอียดของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงไปถึงเจ้าชายสิทธัตถะก่อนออกบวชเป็นพระภิกษุตามพุทธตำนาน ประเพณีปอยส่างลองมักจะจัดขึ้นในช่วงฤดูร้อน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนสี่เท (ตรงกับเดือนหกเหนือหรือเดือนมีนาคม) ไปจนถึงเดือนเจ็ดไท (ตรงกับเดือนเก้าเหนือหรือเดือนมิถุนายน)

คำว่า ปอย ในภาษาไทใหญ่ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภาษาพม่า หมายถึง งานมหรสพ ส่วนคำว่า ส่าง สันนิษฐานว่า มาจากคำว่า สาง หรือ ขุนส่าง หมายถึง พระพรหม หรืออีกความหมายหนึ่งมาจากคำว่า เจ้าส่าง หมายถึง สามเณร และคำว่า ลอง มาจากคำว่า อลอง หมายถึง พระโพธิสัตว์ หรือหน่อชัตตริย์ผู้ที่เตรียมจะเป็นส่างลอง (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: น. 136) ด้วยเหตุนี้การเตรียมตัวเป็นส่างลองจึงเป็นการเลียนแบบประวัติชีวิตของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในช่วงเวลาที่เป็นเจ้าชายสิทธัตถะก่อนจะออกผนวชนั่นเอง

หลักฐานที่พบในวรรณกรรมไทใหญ่ที่ปรากฏที่มาของประเพณีปอยส่างลอง จำนวน 2 เรื่อง ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีอายุประมาณ 100-200 ปี โดยเรื่องแรกชื่อ อดหน่าก้าตตะหว่าง แต่งขึ้นเมื่อ 100 กว่าปีที่ผ่านมา โดยกล่าวถึงพระเจ้าอชาตศัตรู หลังจากที่ได้หลงผิดกระทำปิตุฆาตไปแล้ว จึงทูลถามพระพุทธเจ้าจะอย่างไรถึงจะได้เป็น “อลองพญา” หรือหน่อพุทธางกูร พระพุทธเจ้าตอบว่า ต้องนำบุตรชายเข้าบวชในพุทธศาสนา

: ไทใหญ่

พระเจ้าอชาตศัตรูจึงนำอชิตกุมารบวชเป็นสามเณร จากนั้นจึงมีพุทพยากรณ์ว่า อชิตสามเณรจะตรัสรู้เป็นพระศรีอริยเมตตรัย

ส่วนวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่ง คือ อ่าหนั้นตาตองปาน หรืออ่าหนั้นตาไหว่ถาม แต่งขึ้นเมื่อ 200 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งกล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ ที่พระอานนท์ทูลถามพระพุทธเจ้า โดยมีเรื่องหนึ่งที่ทูลถามว่า การเป็นช่างลองจะมีอานิสงส์มากน้อยเพียงใด พระพุทธเจ้าจึงตอบว่า หากนำบุตรของตนเองไปบวชเป็นช่างลองจะได้สร้างสวรรค์สมบัติเป็นเวลา 8 กัปป์ หากรับเป็นพ่อข่าม - แม่ข่าม จะได้อานิสงส์ 4 กัปป์ โดยมีเรื่องเล่าว่า มีบุตรของแม่หม้ายคนหนึ่งซึ่งมีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ แต่มีศรัทธาอยากจะเป็นสามเณร แต่ไม่มีเงินทองมากพอที่จะบวชได้ เพราะไม่มีเจ้าภาพบวชให้ ด้วยบุญญาบารมีของลูกชายแม่หม้ายคนนั้น จึงทำให้พระอินทร์ลงมาทำความสะอาดร่างกายให้ จนกลายเป็นกุมารที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม และขุนนางหรือพระพรหมได้ลงมาอบขงูาและสังวาลให้ พร้อมกับรับเป็นพ่อข่ามหรือพ่ออุปถัมภ์ในการจัดงานบวชนั้น ดังนั้นกุมารคนนั้นจึงได้เป็นลูกอุปถัมภ์ของขุนนาง และถูกเรียกว่าเป็น “ช่างลอง” หรือ “ช่างลอง” อันมีนัยว่า เป็นผู้มีบุญญาบารมีสูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป จึงได้รับการยกย่องให้เป็นหน่อกษัตริย์ในช่วงเวลาสั้น ๆ ก่อนที่จะเข้าบรรพชา (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551: น. 136-137)

ประเพณีปอยช่างลองเป็นประเพณีสำคัญที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวไทใหญ่อย่างสูง เพราะชาวไทใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเคารพและศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด การที่ได้ส่งลูกชายหรือลูกหลานฝ่ายชายไปบวชเป็นสามเณร จึงเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้นชาวไทใหญ่จึงได้ทุ่มเทแรงกายและกำลังทรัพย์ในการจัดงานปอยช่างลองให้ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับลูกหลานของตน

สำหรับครอบครัวที่ไม่มีฐานะ อาจจะมีลำบากในการหาทุนทรัพย์มาจัดงานก็จะมีผู้ที่มีฐานะรับเป็นเจ้าภาพบวชให้ โดยถือเป็นพ่อแม่อุปถัมภ์ เรียกว่า พ่อข่าม - แม่ข่าม และจะได้รับการยกย่องจากคนในสังคมว่า พ่อช่าง - แม่ช่าง อันหมายถึง พ่อแม่ของสามเณร

เอกลักษณ์ของประเพณีปอยช่างลองที่ทุกคนนึกถึง คือ สีสนอันฉูดฉาดของเครื่องแต่งกายของช่างลอง การประดับประดาเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ของช่างลอง มีที่มาจากความเชื่อที่เชื่อมโยงถึงพุทธประวัติ เมื่อครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะนั้น พระองค์ทรงมีชีวิตที่สุขสบาย ด้วยตำแหน่งเจ้าชายที่มีแต่ผู้เอาใจใส่ให้อยู่สุขสบายทั้งกายและใจ ร่ำรวยด้วยทรัพย์สินเงินทอง และมีสถานภาพสูงส่ง แต่เมื่อพระองค์ได้ตัดสินใจจะมุ่งหน้าค้นหาทางออกแห่งทุกข์ ทำให้พระองค์ละทิ้งทุกอย่าง ทั้งทรัพย์สินเงินทอง และเสื้อผ้าเครื่องทรงของเจ้าชายไปสู่ร่มกาสาวพัสตร์ จึงทำให้การแต่งกาย และการประดับร่างกายของช่างลองด้วยเครื่องแต่งกายที่สวยงาม เปรียบได้กับเครื่องทรงของเจ้าชายสิทธัตถะนั้น จึงเป็นคติให้ช่างลองได้คิดว่าเครื่องแต่งกายสวยงาม และการประดับตกแต่งร่างกายอย่างวิจิตรนั้นเป็นเหมือนกิเลสของมนุษย์ เป็นเพียงของนอกกาย เมื่อตัดสินใจก้าวเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์แล้วก็ต้องเปลื้องเครื่องทรงเหล่านั้นออก และใช้เพียงผ้าสบงจีวรห่มกาย และแม้แต่เส้นผมก็ต้องปลงทิ้ง ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นใด ๆ อีกต่อไป

ประเพณีปอยช่างลองมักจะจัดขึ้นในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อนที่เสร็จสิ้นจากการเก็บเกี่ยว สำหรับวิถีชีวิตปัจจุบันนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวจะตรงกับช่วงเวลาปิดภาคเรียนฤดูร้อน

: ไทใหญ่

เด็ก ๆ ที่จะบวชเณร จะมีเวลาว่างที่จะเตรียมตัวบวช เพราะจะต้องใช้เวลาประมาณ 7 - 10 วัน ในการท่องจำ คำขอบรรพชา และคำให้ศีลให้พร ดังนั้นพ่อแม่จะส่งลูกหลานไปเตรียมตัวที่วัดด้วยการฝากฝังกับเจ้าอาวาส ส่วนงานบวชนั้นจะใช้เวลาทั้งหมด 3 วัน

การจัดปอยสา่งลองแต่ละปี จะมีจำนวนสา่งลองที่จะบวชจำนวนหลายสิบคน จึงต้องมีการประชุม เพื่อปรึกษาหารือกันในชุมชนว่า ใครจะเป็นเจ้าภาพใหญ่ และต้องหาผู้ที่ทำหน้าที่ *ตะแปสา่งลอง* สำหรับสา่งลอง แต่ละคน ปัจจุบันการจัดงานบวชจะนิยมจัดภายในวัดทั้งหมด จึงต้องมีการเตรียมสถานที่ภายในวัด เช่น จัดซุ้มสำหรับสา่งลองแต่ละครอบครัวที่จะพัก การตั้งเวทีการแสดง โดยจะมีการแสดงให้ชมตลอดช่วงระยะเวลาจัดงาน เป็นต้น โดยช่วงเวลา 2 - 3 วันก่อนที่จะเริ่มงานบวช จะจัดเตรียมข้าวของทุกอย่างให้พร้อม เมื่อถึงวันงาน ผู้ที่จะบวชเณรจะต้องอาบน้ำที่แช่เงิน ทอง และเครื่องหอม จากนั้นจึงไปสมทานศีลและรับศีล และเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นเสมือนเจ้าชาย โดยมีตะแปสา่งลองเป็นผู้ดูแล ตะแปสา่งลอง คือ ผู้ที่มีหน้าที่คอยดูแล สา่งลองตลอดทั้งงาน เพราะเมื่อเริ่มพิธีแล้วจะไม่ให้สา่งลองเหยียบพื้นดิน โดยเมื่อจะไปที่ใดสา่งลองจะต้องขี่คอ ตะแปสา่งลองเท่านั้น

ระหว่างเตรียมงานก่อนพิธีบวช จะมีการแห่ขบวนพาสา่งลองไปไหวศาลหลักเมือง และไปกราบ เจ้าอาวาสวัดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง ตลอดจนไปตามบ้านญาติพี่น้อง ซึ่งเปรียบเสมือนกับเจ้าชาย เสด็จประพาสเยี่ยมเยือนชาวบ้าน หากบ้านใดที่ได้ต้อนรับสา่งลองจะถือว่าโชคดีและมีบุญที่ได้รับต้อนรับอลอง หรือพระโพธิสัตว์ โดยแต่ละบ้านจะจัดเตรียมอาหารว่างเพื่อถวายสา่งลองและเลี้ยงดูปูเสื่อขบวนที่แห่สา่งลอง มาถึงบ้าน และญาติผู้ใหญ่จะผูกข้อมือเพื่อให้พรแก่สา่งลอง

วันที่สองของงานเป็นวันข้ามแขก หรือวันที่เลี้ยงรับรองญาติพี่น้อง และแขกที่มาจากต่างหมู่บ้าน ซึ่งในวันนี้จะมีการจัดพิธีสำคัญ 3 พิธีกรรม คือ 1) การแห่โคใหญ่ หรือการถวายเครื่องไทยธรรม 2) การเลี้ยงอาหาร สา่งลอง ด้วยอาหาร 12 ชนิด ซึ่งแต่เดิมนั้นนิยมจัดอาหารเลี้ยงสา่งลองถึง 32 ชนิด แต่ในปัจจุบันจะจัดเพียง 12 ชนิด เพื่อความสะดวกของเจ้าภาพ และ 3) พิธีเรียกขวัญสา่งลอง ซึ่งในวันนี้เป็นเป็นเตรียมบวชวันสุดท้าย จึงมีการเลี้ยงภัตตาหารพระภิกษุสามเณรและแขกที่มาร่วมงาน ทำให้เจ้าภาพมีหน้าที่ให้ทำหลายอย่าง

ในวันสุดท้ายของงานปอยสา่งลอง จะเป็นวันประกอบพิธีบรรพชา ตะแปสา่งลองและเจ้าภาพ จะแห่สา่งลอง โดยให้สา่งลองขี่ม้าหรือขี่คอตะแปสา่งลอง ซึ่งเปรียบเสมือนม้ากัณฐกะ ม้าทรงของเจ้าชายสิทธัตถะ ที่พาเจ้าชายออกจากวัง เมื่อขบวนแห่มาถึงวัดจะเวียนรอบโบสถ์ จำนวน 3 รอบ และประกอบพิธีบรรพชาในโบสถ์ จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี (สถาบันวิจัยสังคม, 2551)

กล่าวได้ว่า ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นที่อยู่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน โดยตั้งชุมชน กระจายไปนับตั้งแต่มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยมีถิ่นกำเนิด ณ รัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพ เมียนมา และในประเทศไทยนั้นมีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่จำนวนมากในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่หลัก เพราะสภาพภูมิประเทศที่มีเขตติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จึงทำให้มีการอพยพโยกย้ายของ ชาวไทใหญ่เข้ามาอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาในช่วงหลังจากที่ทุกท้องถิ่นถูกรวมเข้า เป็นประเทศไทยแล้วนั้น มักจะถูกเรียกว่าเป็นกลุ่ม “ไทนอก” หรือ “ไตนอก” และเรียกกลุ่มชาวไทใหญ่ที่อาศัยอยู่

: ไทใหญ่

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเวลานานว่า “ไทโน” หรือ “ไตโน” โดยกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทใหญ่จะมีประเพณีปอยส่างลอง เป็นประเพณีสำคัญที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของชาวไทใหญ่อย่างสูง การได้ส่งลูกชายหรือลูกหลานฝ่ายชายไปบวชเป็นสามเณร จึงเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้น ชาวไทใหญ่จึงได้ทุ่มเททั้งแรงกายและกำลังทรัพย์ในการจัดงานปอยส่างลองให้ยิ่งใหญ่ที่สุดสำหรับลูกหลานของตน อีกทั้งชาวไทใหญ่ยังมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมในด้านภาษา ด้านการแต่งกาย ด้านอาหาร วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- จิตร ภูมิศักดิ์. (2544). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย, ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์* เพิ่มเติมข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ณัฐนรี รัตนสวัสดิ์. (2556). *ผลกระทบของประเพณีปอยส่างลองต่อวิถีชีวิตชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ธิดินัดดา จินาจันทร์ และ วราภา เลหาเพ็ญแสง. (2547). *โครงการศึกษาวิจัยองค์ความรู้ทางคติชนวิทยาล้านนา: นิทานประจำถิ่นล้านนาในวิถีชีวิตชาวล้านนาปัจจุบัน ปีที่ 1 : เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธิดินัดดา มณีวรรณ และยุทธการ ชันชัย. (2552). *ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธรรศ ศิริรัตนบัลล์ และ นันทชญา มหาจันทร์. (2560). การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*. 11(26).
- ธรรศ ศิริรัตนบัลล์ และ คณะ. (2560). ขนบกับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน: มองผ่านขนบมาละหว่าเปงมั่ง ส่วยทะมิน. *ศาสตร์พระราชารเพื่อการพัฒนายั่งยืน*.
- บัณฑิต อินทุฤทธิ์ (2556). *เครือข่ายแรงงานข้ามชาติกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จากรัฐฉาน*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ประสาน เล้าอรุณ. (2562). คติหิ้งพระไทใหญ่: จริยธรรมและจารีตของชาวไทใหญ่ในเขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศ*. 4(3). น. 299 – 314.
- ปานแพร เขาวนประยูร. (2553). ทวิลักษณ์: การต่อสู้และการปรับตัวของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*. 30(1). น. 41 – 68.
- ปิ่น บุตรี. (2562). *ประเพณีปอยส่างลอง*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9620000033228>
- เรณู วิชาศิลป์ (ม.ป.ป.). *ปริทรรศน์วรรณกรรมไทใหญ่*. เอกสารอัดสำเนา.
- เรณู วิชาศิลป์ (ม.ป.ป.). *ภาษาไทใหญ่*. เอกสารอัดสำเนา.

: ไทใหญ่

ลัดดาวัลย์ แซ่เซียว (2551). *ชาวไทใหญ่ กับประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่*. ใน ไทใหญ่ ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน (12 กุมภาพันธ์ 2559). *เวทีเสวนาวิชาการวัฒนธรรมไทใหญ่และลานกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมไทใหญ่*. สืบค้นจาก <http://www.taiyai.org/2011/index.php?page=69a256025f66e4ce5d15c9dd7228d357&show=29&exid=342>

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2551). *ไทใหญ่ ความเป็นใหญ่ในชาติพันธุ์*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุพรรณณี เรืองสงค์ และ อรพัช บวรรักษา. (2563). คำศัพท์เกี่ยวกับการปรุงอาหารในภาษาไทใหญ่: การศึกษาตามแนวบรรพชนชาติพันธุ์. *วารสารศิลปศาสตร์*. 20(2). น. 142 – 171.

สายสม ธรรมธิ. (2538). *ลายสักไทใหญ่*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ม.ป.ป.). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย*. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/131>